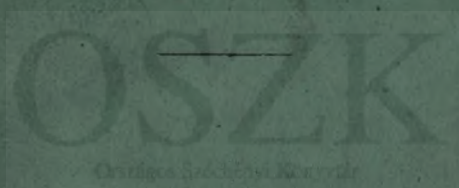

202.021

OSTER

A
MAGYAR
NEMZETI MUZEUM.

IRTA IGÁZGATÓJA

KUBINYI ÁGOSTON.

PESTEN, 1861.

NYOMATOTT HERZ JÁNOSNÁL.

Hung. li
361.

MAGYAR

MUNKÁK

MUNKÁK

OK

ALÓTTAL

KÖNYV

1921. ÉVI

202021

A MAGYAR

NEMZETI ORSZÁGGYŰLÉSNEK

HAZAFI TISZTELETTEL

PESTEN JUNIUSBAN 1861.

A SZERZŐ.

A MAGYAR

NEMZETI ORSZÁGGYŰLÉSNEK

HÁZAI KÖNYVTÁRA
KÖNYV

PESTEN JUNIUSBAN 1861.

A SZERZŐ

Az 1848-ik évben Pesten tartatott magyar országgyűlésnek szerencsés valék nemzeti muzeumunkról egy rövid tudósítást azon reménytől kecsegtetve bemutatni, hogy a honatyák e fontos és nagyhasznu tudományos intézetünket figyelmökre méltatván, tespedéséből kiemelik, s virágzó állapotba hozandják. Azonban a válságos idők bekövetkeztén muzeumnak ügye jobb időre halasztatott. 12 év folyt már azóta le, s bár állása, kivált gyűjteményei szaporodását tekintve kissé javult, azonban virágzónak még most sem mondhatjuk, mert bár némely osztályai kitünő és gazdag gyűjteményekkel birnak, egészben véve még sem felel meg a várakozásnak, minek főoka tetemes adósságaiban rejlik.

Felhíva érzem magamat magyar nemzeti muzeumunk ügyét a most ismét egybegyült, szeretett hazánk országgyűlése testületének kegyes hazafi pártolásába ajánlani, s előbbi értekezésemet új adatokkal bővítve a legnagyobb remények közt nyilvánossá tenni.

Kelt 1861. június havában.

A szerző.

Bevezetés.

Szép e haza, az Isten a nagy természet bő adományai-val gazdagon megajándékozta; a történetek s előbbi kora századokig világhírűvé tették; számos népfaja közt, melyek jelenleg lakják, akár deli külsejét, akár bátorságát, akár ügyességét, s minden jóra, hasznosra és nagyra törekvését tekintsem, kivált a magyar tűnik ki; hány jeles bajnokot, hány nagynevű statusférfit s hány tudóst számlált századok óta s számlál jelenleg is édes hazánk, eléadják történeteink s bizonyítja jelenkorunk.

Kedves honfitársaim közt nincs talán széles e hazában egy is, ki ezt virágzónak, nagynak és boldognak nem kívánná; hogy azonban ez megtörténhessék, főleg háromra van szükség:

1.) Hogy hazánkat s ennek jó és rossz oldalát, erejét és gyöngéjét kiismerhessük, szükség, hogy ezt kivált tudományos tekintetben ahoz értők által gyakran beutazzassuk.

2.) Hogy a külföldet is ismerjük, azt minden tökélye és gyöngéivel kitanuljuk, s így édes hazánk és a mivelt külföld közt párhuzamot vonván, az így észre-

vett gyöngéinket pir nélkül ismerjük el, s minden hiányokat kipótolni igyekezzünk.

3) Tudományos, művészeti és ipari intézeteinket minél virágzóbb- és hasznosabbakká tegyük, és szolgáltatassunk módot kivált az ifjuságnak arra, hogy ne legyen kénytelen valódi tudományos, művészeti és ipari értelmiséget nagyobb részt csupán a külföldön szerezni, hanem ebben olcsóbb áron és nagyobb kényelemmel hazánkban is részesülhessen.

Nem elég már most a magyarnak csak a harcziaságról, és vitéz tetteiről gondolkodni; nem elég ifjainknak a törvényhozásban élénk részt venni; hanem hazánk minél virágzóbb és a többi mivelt europai statusokhoz minél előbb hasonlóvá, vagy egykoron még ezeknél is tökéletesbé tétethessék, szükség, hogy a tudományokban, művészetben és iparban is óriási lépésekkel haladjon. Mi tette Angliát, Francia-, Némethont s egyebeket virágzókká és gazdagokká? bizonyára nem a vitéz tettek, hanem a tudomány és szorgalom. Angol és Franciaországban, ha tudományos utazási költségekre javallat tétetik a miniszterium által, azt a nemzet minden vonakodás nélkül elfogadja, épen a tudományok iránti rokonszenv és valódi tudományosság tette virágzóvá e két nemzetet. Igyekezzünk mi is, hogy minden szakra legyenek ügyes férfaink, s ne vessük meg a tudományos, művészeti és iparüző osztályt.

Mivel pedig tudományos, művészeti és ipari kifejlődésünkre számos tudományos intézeteink között egy sincsen, mely annyi kutfőt és gazdag segédeszközt szolgáltatna, mint magyar nemzeti muzeumunk, szükség

hogy kivált ezt minél virágzóbbá és haszonvehetőbbé tegyük.

Az eféle tudományos intézetek a mostani század szelleméhez, mely nem annyira száraz elméletekkel, mint inkább a tudományok gyakorlati oldalával foglalkozik, alkalmazandók; mert a nélkül sem szellemi sem anyagi tekintetben sikeres előmenetelt tenni nem lehet. És éppen ezért úgy felállítandók az ezen intézetben levő gyűjtemények, hogy azok tükör gyanánt szolgáljanak a nemzet mind szellemi, mind anyagi tekintetbeni haladására vagy hátramaradására; hogy a történetíró, archaeolog, természetvizsgáló, mezei gazda, bányász, iparüző, művész s a t. első tekintettel alapos tudomást szerezhessen szakához tartozó minden tárgyakról, és ezen tekintetből minden gyűjtemény úgy felállítandó, hogy ne csak a szemnek szolgáljon gyönyörül, hanem mindenki, kivált a szakértő, könnyen mozdíthassa annak használásával kitűzött célját s vállalatát elő.

Az eféle intézetek kivált a tanuló ifjúságban nagy benyomást gerjesztenek, és a mi mulhatlanul szükséges, az ifjúságot rendre és jobb izlésre szoktatják; bizonyosságai a nemzet szellemi és anyagi haladásának, számos külföldieket azon helyre, hol léteznek, édesgetnek, és így statusgazdászati szempontból is a hazának és kivált magának a helynek, hol felállítvák, nevezetes jövedelmet hoznak; minek világos példája Páris, London, Berlin, München, Brüsszel, Haag s muzemokkal bővelkedő más európai városok.

Ezenkívül még azon oknál fogva is nélkülözhetlenek az eféle intézetek, mivel a nevelésre oly ösztönül

szolgálnak, mely által sok, henye életre szokott ifju kedvet kap a gyűjtésre, s ez által elvonatik a nemtelen szenvedélyektől.

A rendesen felállított tárgyak gyűjtésre szolgálnak ösztönül a szemlélőnek s uj fölfedezésekre adnak alkalmat a gyűjtőnek. Jól mondja Tóth Lőrincz tudós hazánk-fia uti tárczája 5-ik füzetében, hol a nagy hirű British muzeumról szól: „A muzeumok hihetlen befolyást gyakorolnak a nemzetek kifejlésére; mert a honszeretet egyik legfőbb alapja: a multak emlékei, melyekhez kapcsolvák eszméink s rokonérzelmeink őseinkről s őseink iránt, s minden iránt, mi a jobb előtt szent. A multkor öléből fejlett ki jelenünk, annak pedig képviselői a nemzeti emlékek. Másik becse a muzeumoknak, miért azok nem csupán fényüzési czikkeknek tekinthetők az, hogy a nép izlését élesítik, s nemes gyönyörködtetés által az egyéni boldogságot nevelik. Harmadik tekintet, hogy a műgyűjtemények, míg a nemzet dicsőségének s gazdagságának bizonyosságai, anyagi jót is eszközölnek, idegen utazók karavánait vonván a városba, hol letétetvék. Anglia jobb kamatra nem adhatá tökéit, mint mikor az Elgin márványokat megvette, s Elgin lord és segéde az olasz Lusieri, kik a Parthenon diszeit letépték, rút rablást követtek ugyan el Görögország régi istenein, de Angliának igen is hasznos szolgálatot tettek. Byon nemes boszuságában átkot monda a rablókra, kik Hellas oltárait s szent romait éjszakra vivék, s az elenyészett istenségek képeit Anglia ködében ütötték fel: de a polgárisult világ magas művészi élvezetben részesül most e nemes töredékek előtt, miket eredeti helyökön az elkorcsult nép megbecsülni nem tudott.“

Ezekből mindenki átláthatja, hogy a magyar nemzeti muzeum, melynek nemcsak a magyar nemzet, de az egész mivelt világ használatára kell szolgálnia, nem csak a magyar tárgyak s ritkaságokkal, de a széles világ többi részeinek tárgyaival s ritkaságaival is lehetőleg ellátandó, hogy a magyar láthassa kicsinyben, mije van s mije nincs, s ezt a külföldivel együtt élvezhesse és tanulmányozhassa, elvégre pedig mind hontársaink, mind a hazánkat meglátogató külföldiek kielégíttethessenek egyiránt.

A muzeum a tudományok, művészet és ipar magtára, melyből mindenki szabadon és ingyen vehetvén kívánt magvakat, szükség, hogy az hazaszerte, de kivált a gazdagok által, kiktől legtöbbet várhatni, pártoltassék. Helyesen jegyzi meg az 1847-ki Életképek 244-ik lapján egyik tudós hazánkfia : „Uraim! ezen szembetűnő hidegség a tudományok s azok képviselői iránt nem sok szép reményt nyújt nemzetünk jövődjére nézve. Magyarország csak az értelem kimivelése által emelkedhetik ki eddigi csekély jelentésű álláspontjából, s ha Ti, kik erre legtöbbet tehettek, a tudomány mozgalmairól semmit sem akartok tudni, sokáig kell még tengődni nálunk azok mivelőinek, míg némi tekintélyt és állást vivhatnak ki magoknak, mert pártolás nélkül a muzsák el-lankadnak és hátramaradnak.“

Ezekből kiindulva tagadhatlan, hogy virágzásnak indult muzeumunkat még minél nagyobb tökélyre vinnünk mulhatlan szükség.

Lássuk azonban ennek jelen állapotját s mind azokat, mik további bővítését, megőrzését, és minél használhatóbbá és így hasznosabbá tételét tárgyazzák :

Rövid történeti vázlata.

A halhatatlan emlékezetű s hazája iránt lángoló szeretettel viseltetett gróf Széchenyi Ferencz visszatérván 1792-ik évben országos nápolyi követségéből, melynek tárgya egy a magyar Karoktól és Rendektől a nápolyi királynak országunkban mulatása emlékezetére veretett emlékpénznek általadása volt, eltökélé magában szeretve tisztelt hazája oltárára valamely nagy tulajdonú hálaáldozatot letenni. Ennél fogva kedves theresianumi egykori tanítójával a híres Denis Mihálylyal, ki ekkor már a bécsi cs. könyvtárnak nagyhirű és érdemű őre volt, tanácskozásokba ereszkedvén, csak hamar eltökélé, hogy egy felállítandó magyar nemzeti könyvtárral lepi meg a nemzetiséget naponként magasabb fokra emelni törekvő magyar nemzetet, s ezen időtől halhatatlan elődei nagy tetteitől vezéreltetve, s a haza iránti bőkezűségben velük versenyezve, magyar könyvtárát, s egyéb nagy ritkaságú gyűjteményeit, miket számos évekig kedves hazája kebelében s külföldi utazásai közben Nápolytól Skotországig szakavatottsággal, és nagy fáradsággal, költségkimélés nélkül szerencsés sikerrel gyűjtött, mindent t. i. mi a haza szeretetét s ismeretét előmozdította, mindent, mi magyar által iratott, vagy Magyarországról s ennek kiegészítő részeiről akár nyomtatásban akár írásban szerkesztetett s napfényt ért, u. m. könyveket, kéziratokat, földabroszokat, képeket, ritkaságokat, czimereket, pecséteket, érmekeket a legrégibb időtől a legujabb időkig nagy szenvedélylyel s tudományavatottsággal, a mit csak lehetett, megszerezvén, kettőztetett szenvedély-

lyel szaporitá s bővité mindaddig, mig általa nagyobb tökélyre emeltetvén, azokat később nagylelkűen a magyar nemzetnek ajándékozá. Hogy pedig tudományos kincseit, melyekkel nemzetét megajándékozni készült, hazájával s a tudós világgal minélelőbb megismertesse, Tibolth Mihály (Lajos fia egykori nevelője) által fáradhatlan szorgalommal elkészíttette nemzeti könyvtára lajstromát, mely 1799- s 1800-ban napfényre bocsáttatott, de a könyvtár még mind eddig magán tulajdona volt. Csak 1802-ben ajándékozá azt a buzgó birtokos édes hazájának, kinyervén dicsőült 1-ső Ferencz magyar királyunk megegyezését, egyszersmind megerősítő alapítványlevelét. Költ az alapítványlevelél Bécsben november 25-én 1802-ik esztendőben, mely szerint az intézet a haza fenséges Nádorára, vagy ennek nemlétében a nagyméltóságu magyar királyi helytartótanács kormánya alá bízott.

Sigy lett a halhatatlan gróf Széchenyi Ferencz a jelenleg virágzásnak indult, és több fogyatkozása mellett is számos külföldi muzeumokkal szerencsésen vetélkedő m. n. muzeumunk dicső alapítója. Halhatatlan marad a tudós férfiúnak nemcsak hazánkban, de az ausztriai császárság széles birodalmában is kedves emléke, ki nagylelkűsége által ösztönül szolgált a muzeumunk példájára idomított grätzi Johanneum, brünni Francisceum, prágai nemzeti, insbrucki Ferdinandeum, s a linczi muzeumoknak, és az ausztriai birodalomban létező számos tudományos közintézeteknek keletkezésére, s így ezen első gazdag magot, mely a termékeny magyar földre vetett el halhatatlan Széchenyink által, illeti az elsőség, s méltán gyönyörködik abban, hogy kedves ifjabb testvé-

rei szerencsésen kicsirázván, idősb testvérökkel együtt millio népek javára és hasznára diszlenek és virágoznak.

Első lakhelye az intézetnek a mostani seminarium épületében, hol akkor a k. curia is tartózkodott, volt, s ottan nyitattott ki először 1807-ben augustus 20-án a Czenkről érkezett könyv-, kézirat-, kép- és földabrosztár; az érmek- s régiségek tára sokkal később hozatván be.

Még azon esztendőben szerencsés volt az intézet deczember 10-én a Sz. Pétervárról visszajött fenséges Nádort az alapító társaságában fogadni, mely alkalommal ime két könyv bocsáttatott napfényre: „Catalogus Bibliothecae Hungaricae nationalis Széchenyianae Tom.1. supplementum I. A. Z. Posonii 1803. Typis Belnayanis“ és „Index Alter Libros Bibliothecae Hungaricae Széchenyiano-Regnicolaris supplemento primo comprehensos, in scientiarum ordines distributos exhibens. Posonii 1803. in 8-vo Typis Belnayanis“; — mind ezek, mind az előbbeni lajstromok ajándokul megküldettek minden törvényhatóságnak és minden magyarországi irónak. Erre közfigyelem ébredett az egész hazában, s most már látván a lajstromokból a tudósok, mivel bir és mivel nem bir a nemzeti könyvtár, vételkedve siettek mások is gazdagítani az országos közkincset, melyet az alapító maga is naponkint tömérdek költséggel bővített.

Dicsőült fenséges nádorunk, tulajdon részéről az intézetet kezdetétől egész hazánkra történt siralmas kimulása idejéig nagy és gazdag ajándokokkal bővité s minden törekvését oda irányozta, hogy e nagy hasznu közintézetünket minél virágzóbbá és haszonvehetőbbé tehesse. S hogy ezután a Magyarországbán kijövendő

munkák birtokába is minél könnyebben jöhessen, a m. királyi helytartótanácsnál kieszközlé az 1804-ik év február 28-án 4333-ik szám alatti s minden törvényhatósághoz kibocsátott köriratot, melyben kötelességé tétetik minden az országban létező könyvnyomónak, hogy nyomdájában kijöendő minden munkából egy példányt m. n. muzeumunk Széchenyi-országos könyvtárának küldeni kötelességének tartsa. Fájdalom, hogy ennek minden részben nem egészen felteltek meg könyvnyomó-intézeteink.

Alig kezdett azonban e rendelés sikerelteni, november 19-én 1805-ben a Bécshez közelítő francia sereg miatt, a haza fenséges nádorának meghagyatából, a nemzeti könyvtár Temesvárra vitetett kocsikon a pesti főiskola költségén honnan csak 1806-ki marczius közepe felé legnagyobb sarakban hozatott vissza.

Alig rakattak be a visszahozatott könyvek előbbi helyeikbe, tüstént új csapás érte a kezdetben álló intézetet. Pesten királyi rendelésből papnevelő intézet állittatván fel, e végből a királyi curia a főiskola épületébe szállittatott, a főiskola pedig mostani lakhelyébe költözött, hol a nemzeti könyvtár is egyidőre nyughelyett kapott. Itt egészen újra kelle mindent jelelni és rendezni a terem nagy különbözése miatt.

Fölötte terhelék a haza fenséges nádorának gondos szivét a Széchenyi-országos könyvtár vándorlásai; most tehát állandó lakhelyről, és ugyanazon intézet fontosságához illőről, valamint pénzalapról gondolkozóék, s tervet készítették a Széchenyi-országos könyvtár öre által

egy már sokkal több ágazatokra kiterjedő magyar nemzeti muzeumról, helyet adóról egyszersmind Magyarországon talált mindenféle régiségekre s Magyarországot illető természetieknek és kézi műveknek. Kiadatott nyomtatásban e terv ily czim alatt : „Museum Hungaricum Excelsis Regni Proceribus et II. SS. ac OO. exhibitum. Budae, typis Regiae Universitatis Hungaricae 1807. in folio.“ Kiosztatván az országgyűlés alatt e munka, de szét is küldetvén a törvényhatóságokhoz, akkor ugyan alkalmas hely hiánya miatt e tárgy el nem döntethetett, mindazáltal azt a hasznotszülte mégis, hogy az országgyűlés minden, a fejedelemnek ajánlott 1 forinttól 1 garast rendelt beszédetni a fölállítandó magyar nemzeti muzeum tökepénzének alapítására. Minden esetre pedig, mint az 1807-ki XXIV-dik törvényczikk hirdeti, nagy köszönettel az alapító iránt a Széchenyi-országos könyvtár minden ágazataival együtt országos ótalom alá vétetett, s a magyar nemzeti muzeum neve is most pendített meg a törvényben legelőször.

Részint a több mint 300 példányban kiosztatott m. n. muzeum terve, részint a dicső nádor és Széchenyi Ferencz gróf folyvásti adakozásai s tettekben nyilvánult hathatós részvétük szinte részvét és adakozásra szolgáltak ösztönül a különben is minden jóra szépre és hasznosra mindenkor bőven adakozni kész magyar nemzetnek ; s innen lön, hogy számos nagylelkű hazánkfiai nagymennyiségű készpénzzel-, fegyverek-, könyvek-, kéziratok-, ásványok- s érmekkel nagy mennyiségben bővíték és gazdagíták nemzeti közintézetünket.

1808-ban nyerte a muzeum Grassalkovich her-

czegtől azon tért, mely akkor az egyetem fűvész-kertéül szolgált, s a mostani belvárosi egész szép-utca üres térét foglalta el, melyért a herczeg a hatvani kapun kívüli saját kertjét engedé által fűvészkertül az egyetemnek, s e csere az 1808-ki 8-dik törvényczikkben jóváhagyatott, és a nemzeti muzeum ótalma világos törvény által a haza fenséges nádorára bízott.

Erre a határtalan kegyelmü pártfogó 1809 kezdetén, minden általa birt kéziratait a hires Pray Györgynek, ugy a tőle 12,000 forinton vásárlott Kovachich Márton-féle kézirat-, valamint 3478 darab ásványból álló gyűjteményét is muzeumunknak ajándékozta; mely nemes tettől gróf Szapáry Péter vezéreltetve gazdag ásványgyűjteményével gazdagítá a nemzeti muzeum természetosztályát.

Alig vétettek által azonban a kincsek, tüstént május 21-kén 1809. a francia veszély elől (Győrnél levén már az ellenség) a Széchenyi-országos könyvtár Nagyváradra vitetett, s innen ismét legnagyobb sarakban 1810-ki marc. 7-kén hozatott vissza.

Kirakatván ismét a vándorlott nemzeti könyvtár maga helyére, nem sokára fényesebb alakot vőn magára. Mert elérkezett Pestre és hazai fából készült 18 csinos szekrényben tereme közepén két sorban szemlélésre kitétetett a Széchenyi ajándékozta magyar és erdélyországi gazdag éremgyűjtemény.

1811-ik év és hó elején kirablás fenyegette a haza kincseit; az épület ajtai t. i. ismételve feltöretni próbáltattak, s csak a szolgák pontos őrködése mentette meg

azt a nagy veszélytől. És ezen időtől, t. i. 1811-ki január 10-től nyert nemzeti muzeumunk katonas-örizetet.

Az eddig csak egy osztályból állott intézet 1811-dik évben már különféle, mintegy egymástól elvált ágakra kezdett oszlani.

1812-ik évben tudósítván a haza dicsőült nádora az akkor Pozsonban összegyűlt ország Rendeit a m. n. muzeumról, e körüli fáradhatlan érdemei méltánylásaul a haza által hálásan megköszöntetett, s az országgyűlés a még uj intézetet sokkal kiterjedtebbé és nagyszerűbbé kívánta alakítani: minek következtében a dicsőült pártfogó egy nagyszerű muzeumépületről előlegesen gondoskodott. Ugyanez évben a haza törvényhatóságai nádori körlevél által a muzeum gyűjteményei bővítésére felszólítottak; minek az lön sikere, hogy könyv-, kézirat-, érem-, régiség-, ritkaság-, természettudományi és ipari gyűjteményei a haza polgárainak bőkezűségéből tetemesen megszaporodtak.

1813-ban a m. n. muzeum számára Batthyány Antal gróftól mostani nagy telke megvétetvén, s előbbi széputczai telke eladatván, következett, hogy a nemzeti muzeum ismét uj lakhelyre vándorlott.

Régi épületek állván az uj telken, ezeknek alkalmaztatása s minduntalani tataroztatása a muzeum csekély tökepénzét majd mind fölemésztette, honnan nagy inség hárult a fokonként szaporított tisztviselőkre, kik

a drágaság és csekély fizetések miatt tetemes szükség-
gel küzdöttek.

1818-ban megvette a fenséges nádor Kietabel
Pál ritka kézirateit.

Ugyanez évben jelent meg az „Acta litteraria Musei
Nationalis Hungarici Budae 1818. 4-to“ című munka,
melynek folytatása részint a muzeumban beállott belza-
varok, részint az intézet szegénysége miatt, mindeddig
elmaradt, jövőre azonban, de most már, a nemzetese-
dés úgy kívánván, hazai nyelven volna eszkozlendő.

1824-ben Vuchetich könyvtára jutott hagyományo-
zás utján a nemzeti muzeum birtokába. Szinte ez évben
Kéler Golofred könyvtárát, mely nem nagy, de igen je-
les, vette meg a fenséges nádor intézetünk számára.

1835-ben Illésházy István gróf kivált történeti
munkákban gazdag könyv-, kézirat- és földabrosz-gyűjte-
ménye ajándékozott a boldogult nagy emlékezetű tu-
lajdonos által m. n. muzeumunknak, mely azonban hely
hiánya miatt egész 1847-ki tavaszig ládákban hevert ha-
szonvehetlenül.

1832¹/₆. évben 125,000 ezüst forinton Jankovich
Miklóstól gazdag könyvgyűjtemény, kéziratok, görög,
római érmek és régiségek, fegyverek s egyéb ritkasá-
gok, melyekkel nemzeti intézetünk valódi új ragyogóbb
fénybe hozott, vétettek meg az ország Rendei által;
mik azonban 1838-ban a veszedelmes budapesti vizára-
daskor, minthogy az eladó háza ledőlő félben volt, nyakra

főre, tömegben vétettek által, s egy részben Budára az országos pénz- és levéltárba vitettek, más részről előbb Pestmegye fegyvertárába, azután a Ludoviceum épületébe takarítottak. Nem sokára Horvát István legidősebb öre, minthogy az igazgatói hivatal még betöltve nem volt, a régiség öre pedig időközben meghalálozott, bizaték Jankovich Miklós könyvei, képei, szobrai, érmei, ékeségei, fegyverei s egyebeknek általvétele és összeírása, mi a legnagyobb pontossággal és szakértőleg történt meg.

Mivel pedig az 1838-ik évi veszedelmes vízáradás ideje óta, egész 1847-ki tavaszig a muzeum gyűjteményeinek legnagyobb része a Ludoviceum épületében volt letéve, egy része rögtönözve ideiglen felállítatván, nagyobb része ládákba elzárva, ezen egész idő alatt a buvárkodó tudósok és a kíváncsi nagy közönség azoknak csak kevés hasznát vehette.

Szinte 1836-ik évben Pyrker János László egri atyaérsek 190 darab válogatott olajfestményekből álló gazdag képgyűjteményét ajándékozá m. n. muzeumunknak, mely a félig elkészült új épületbe 1845-ben ideiglen felállítatván, 1846-ban mart. 19-én a dicsőült nagy nádor nevenapján, mostani állandó helyén, mint intézetünknek egy egészen új, s egyik kiegészítő része, t. i. képosztálya, nagyszámú közönség jelenlétében ünnepélyesen nyitattott meg. *)

*) Ezeken kívül még a dicsőült nádor felszólítására Einsle által festett tulajdon arczképével, valamint egyházi rendbe lett felszenteltetésének Egerben 1846-ki dec. 8-án tartatott 50. dik évnapja emlékére Correggio remekolaj festményével ajándékozá meg m. n. muzeumunkat.

1838-ban Veszerle József egyetemi tanár gazdag magyar, római, görög érem-gyűjteményével; 1844-ben pedig Kis Ferencz magyar, római, görög érem, arany, ezüst ércz s egyéb régiségekből álló nevezetes gyűjteményével, mely a dicsőült főherczeg nádor által rendeltetett megvétetni, m. n. muzeumunk tetemesen gazdagodott.

Az 1832⁶-dik évi XXXVII-dik törvényczikk értelménél fogva „azon tekintetekhez képest, melyeket a muzeum a nemzeti mivelődésre és diszre, ugy mindenmű jelesebb emlékeknek gyűjtésére és fentartására nézve méltán kíván, felvevén ezen hazai intézetnek jelen állapotát, meghatároztatik : 1. §. Egy uj épületnek, mely a gyűjtemények czélirányos elhelyeztetésüknek és megőrzésüknek alkalmasan és diszszel megfeleljen, az intézet telkén leendő fölállítása végett 500,000 forint ajánltatik“. A nagyszerű muzeumi csarnok építéséhez 1837-i junius hónapban fogtak egész erővel; azonban részint előre nem látott akadályoknál fogva, részint a veszedelmes árviz után beállott tetemes drágaság miatt, az épület az országgyűlésileg kivetett összegnél többbe került, s a muzeumi pénztár kiürítése miatt bár ugyan már az épület maga egész pompájában fenáll és diszlik, némely belrészei s küludvara még munkában vannak; legnagyobb részt hiányozván benne az oly igen szükséges bútorok, melyek legkevesebb számítás szerint 50,000 forintba kerülhetnek, s e hiány miatt fájdalom a gyűjtemények mind e mai napig sem állíttathattak fel kellőleg.

Az 1848—49-ik válságos években magyar nemzeti muzeumunk gyakran igénybe vétetvén, sok kellemet-

lenségnek volt kitéve, s az örökös háborgatás miatt személyzete a rendezést, mint kötelessége igényelte volna, rendesen nem folytathatta. Tovább másfél évnél gyűjteményei a nagy közönség közszemléletére nyitva nem állhattak, s csak egyes tudósok vagy külföldiek kívánságára szemléltethettek egyes osztályai.

1848-ban a magyar hadügyminiszterium rendeletéből a nemzeti muzeum igazgatóságának megengedett, hogy a budai katonai fegyvertárból tetszése szerint muzeumi gyűjteményei gyarapítására fegyvereket vászon, mi meg is történt, s ezek az illető ör által illő helyeikre tétettek; de a mint a cs. kir. hadsereg Budapestre bevonult, csakhamar minden fegyvernemüeket vissza kellett szolgáltatni. Négy nagy katonai szekér vitte ezeket ki a muzeum udvarából Budára, s a pesti közönség nagy rémülésére azon hír terjedt el, hogy a muzeum gyűjteményeit elhordják, s az igazgatóság azon gyanuba jött, hogy minden ellenkezés vagy óvástétel nélkül a gyűjteményeket szabadon engedi elvitetni, mely pusztá gyanuból azonban magát a magyar kormány előtt igazolván felmentetett.

Tiszta lélekkel vallhatjuk, hogy muzeumunk tulajdonából se a válságos időben, se később mi sem idegenített el.

Az épület külső udvara, mely majd népiünnepélyekül majd gyakorlati helyül, majd pedig számtalan közczélokra fordított, s részint homokbuczkái, részint dudvás és kóróval telt büzös s inkább visszataszító hely volt, az igazgató figyelmét magára vonván, általa oly czélból, hogy kertté, illetőleg körsétányrá lehessen át-

alakítani, a muzeum üresen állott disztermében hangversenyek rendezettek, s a pénz a takarékpénztárban letétetvén, néhány év alatt szépen gyarapodott. Nem lévén azonban a begyűlt összeg elegendő arra, hogy a kerti munkák egész erővel megkezdethessenek, tulajdon felelőssége alatt az igazgató aláírási íveket bocsátott közre, minek az lőn eredménye, hogy a közhasznú célokra mindenkor lelkesen adakozó magyar közönség annyi pénzzel járult a vállalatához, hogy a pusztá helykertté idomittatván az 1855-ik év november hónapjában nagyrészből, 1856-ban pedig egészen elkészült, s jelenleg a nagy közönség által sétányul használtatik.

Az 1847-ik évben herczeg Eszterházy Pál elnöklete alatt Sopronban tartott magyar orvosok és természetvizsgálók vándor gyülekezetének kifolyása egy 1850-ben létesült magyar földtani társulat lett, melyhez a tisztelt herczeg mint ennek főpártfogója évenként 420 forinttal járulván, a társulat minden általa gyűjtött tárgyakat n. muzeumunk gyűjteményeinek gyarapítására fordítja, s létesítése óta ezt több ezer példánnyal szaporítja.

Az 1851-ki évben a magyar természetvizsgáló társulat lemondván a gyűjtemények folytatásáról minden addig szerzett állat-, növény- és ásvány- gyűjteményeit a n. muzeumnak ajándékozta.

1851-ben a volt és megszüntetett magyar iparegylet minden ipar és természettudományi gyűjteményeit szinte n. muzeumunknak hagyta.

1851-ik évben a néhai Jankovics Miklós után hátra maradt 1448 diplomából, több kézirat- és könyvből, va-

lamint nagyobb számu régiségekből álló gyűjtemény a n. muzeum alapjából vétetett meg.

Szintazon évben néhai Horvát István örököseitől egy 30,000 kötetből álló, nagy ritkaságokat magában foglaló könyvtár, számos érem-és pecséttel 60,000 pfton vétetett meg.

Nem különben ezen évben Bacsányi János akadémiai tag végrendeletileg 1121 könyvből álló gyűjteményét ajándékozta n. muzeumunknak.

1856-ik évben a n.muzeum gyűjteményeinek nyilvános szemléleti napokon való megőrzésére 8 hadastyán engedtetett át a muzeumi igazgatóság rendelkezésére, kik ápril 15-étől november 15-éig fejenként egy napra 10 ujkrajczárnyi pótlékdíjt kapnak.

Ezeken kívül az azelőtt a n. muzeumban éjjel és nappal volt katonai őrség megtagadtván, helyettök két polgári éjiőr fogadtatott fel.

1857-ben Ferencz József ő cs. k. Felsége Magyarországon tett körutja alkalmával 50,000 fttal kegyeskedett n. muzeumunkat megajándékozni.

1858-ban gróf Karácsonyi Guidó a Széchenyi-országos könyvtár kötetlen munkáinak bekötésére 2000 forintnyi alapítványt tett.

1860-ik évben a n. muzeum épülete zivatarok elleni biztosítása tekintetéből villámhárítókat nyert.

Ugyanezen évben a muzeum a nyomasztó adófizetéstől mentessé tétetett,

1860-ban Berzsenyi Dániel,

1861-ben pedig Kazinczy Ferencz ifj. b. Vay Miklós által mintázott és Fernkorn által ércbe öntött mellszobraik adakozások útján elkészíttetvén a muzeumi kertben felállíttattak.

Végre megemlitendőknek tartom hazánk hőkeblű hölgyeit, kik a muzeumi disztermek némely hiányain segíteni kívánván, az 1859-ik év végével Pesten egy középponti bizottmányt alakulva a magyarországi hölgyeknek e célra aláírási íveket küldtek, minek azon eredménye lett, hogy egy év lefolyása alatt begyűlt több 26,000 ftnál, mely összegből a két diszterem és egy könyvtári terem láttatott el a még szükségesekkel, most pedig egy másik könyvtári terem alakíttatik át pompás „Széchenyiterem“-mé, mely nemes buzgalomért fogadják az illető lelkes honleányok ezennel a nemzeti muzeum nevében hálás köszönetemet.

A nemzeti muzeum jelen állapota.

A két emeletes épület földszinti részét a tisztok és szolgák lakják, ez azonban már jelenleg is oly szoros, hogy egy őr, egy irtok és egy szolga az épületen kívül kénytelenítettnek lakni.

Az első emelet egy részében 14 teremben, 1ör) ide értvén az őr- és olvasó- termet is, a Széchenyi-országos könyvtár tartatik, melyre jelenleg egy őr és 1860. év óta egy őrsegéd ügyelvén, melléjek egy szolga rendeltetett.

Ugyanezen emelet másik részében 9 teremben, ide értvén az őr dolgozó termét, mely egyuttal az osztály szorossága miatt, fájdalom, raktárul is szolgál, 2or) a kincsek és régiségek tára tartatik, melyre egy őr és 1860 óta egy őrsegéd ügyelvén, rendelkezésükre egy szolga adatott.

A második emelet egyik részében 15 teremben, ide értvén az őr szobát és raktárt is, 3or) a természetiek s

kézműtan tára tartatik, melyre jelenleg két őr és egy őrsegéd ügyelvén, melléjük egy kitömő és két szolga van rendelve.

Szinte a második emelet másik, 9 teremből álló része, a másoló termet is ide értvén 4er) a képtárt foglalja magában, mely miután több évig fájdalom nem volt őre, az igazgató közvetlen felügyeletére van bízva, melléje egy szolga rendeltetett.

Ezekén kívül a muzeumi személyzethez tartozik még az igazgató, egy irattárnok, egy irnok, a kapus és egy udvarszolga.

Igy a fönnebbiek szerint összesen kivevén a 4 őr dolgozó, egy könyvtári olvasó-, és a természetosztály rak-tári termét, intézetünk minden osztálya 39 teremben lehet csak felállítva, mely hely most ugyan némi szorult-sággal elegendő, néhány év múlva azonban arról kell gondoskodnunk, hogy mikép helyezzük el gyűjteményeink egy részét a különben is széles folyosókra.

I-ször Könyvtár.

Mely az alapító gróf Széchenyi Ferencz, gróf Illésházy István, gróf Kéler, Vuchetich és Horvát István nagyobb könyvtárain kívül, az évenként ajándok útján bejött számos könyveket és a Jankovics Miklóstól vett nagy könyvtárt ide értve, az országban létező könyvnyomdák részéről bejött egy-egy példány munkákból szaporodott, s már közel 150,000 kötetet számlál. Felosztatik ez:

a.) Levelek és oklevelek tárára.

b.) Könyvnyomdai zsengékre (incunabulum.)

c.) Kéziratokra.

d.) Magára a könyvtárra.

Az e közül teendők:

1.) Szükség, hogy ezt minél jobban bővítsük és szaporítsuk.

2.) Minél jobban biztosítsuk a veszély és károsodás ellen.

3) A tudományos világ, de kivált az egész hazára nézve minél virágzóbbá és hasznosabbá tegyük.

Mi az elsőt illeti, ha azt nézem, mit tettek eddig s mit tesznek jelenben más nyilvános könyvtárak bővítése körül, a bécsi udvari könyvtárra, mely mintegy 500,000 kötetet számlál, évenként 19,000 ezüst forint; a münchenire, mely tulhaladja a 460,000 kötetet, 16,000 bajor forint, a kisebbek közt pedig a nem épen gazdag lipcei egyetem könyvtárát veszem, melynek bővítésére évenként 3,000 ezüst tallér fordittatik, szomoruan kénytelen vagyok megvallani, hogy kivéven a Széchenyi Lajos gróf alapította 400 ezüst forintot, mely magyar munkákra van szánva, könyvtárunk gyarapodására semmi bizonyos összeg nem fordittatik.

A muzeum könyvtára, mint tudva van, kivéven a magyar könyvnyomdákából bejött munkákat, s némely egyes újabb kisebb számu ajándokokat, többnyire né-

mely egész és nagyobb mennyiségű könyveket magokban foglaló könyvtárakból alkottatván, az utóbb kijött munkák természetesen elmaradván, ezek intézetünkben hiányoznak.

Könyvtárunkat legjobban és legkönnyebben lehet bővíteni eképen:

a.) az 1848. 18ik törv. cz. 40ik §a, mely így szól: „Úgy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két példány a helybeli hatóságnak adandó; egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti muzeumé lesz“ nyomán világosan hagyassék meg a törvény által minden könyvnyomdásznak és kömetszőnek, hogy ezután minden nála nyomtatásban kijöendő akármi csekély munkából, még a színházi lapot is ide értve; minden földabroszból zenekótákból, képekből, s a t. egy példány a muzeumnak adni kényteleníttessék. Szereztesse meg minden áron a könyvtár számára a hajdan Mátyás könyvtárában diszlett munkák, kivált a wolfenbütteli könyvtárból, s egyéb Magyarországot illető s ennek előtte kivitt régiségek.

b.) Hogy az újabb irodalomban is előhaladhassunk a könyvtár bővítésére fordíttassék évenként legalább 4000 forint, mi valóban egy ily nemzetnek, mint a magyar, épen nem sok. Ezen kívül fordíttassék évenként bekötésekre (minekutánna legtöbb új munka kötetlen jö be) 1000 ezüst forint.

2.) Szükség, hogy minél inkább biztosítsuk a veszély és károsodás ellen, mi ugy történhetik:

a) Ha a könyvtár rendesen lajstromoztatik, mire

azonban számos kéz kell; mivel az ör és segédje maga lehetetlen, hogy ezen nagy feladatot elbirhassák; szükség lesz tehát melléje két segéd-örön kívül még legalább két rendes irnokot és egy szolgát kinevezni.

Ellenörködés végett pedig szükségesnek látnám ha néhány egyénből álló kiküldendő választmány az intézet igazgatójának befolyásával a könyvtárt valamint a többi gyűjteményeket is megvizsgálván, állapotáról az országgyűlésnek időről időre tudósítást adna. A muzeum tisztviselői pedig szorosan köteleztetnének törvény által arra, hogy a könyvtárból az illető felsőség tudta hire nélkül se eladni, se elcserélni semmit nem merjenek; a könyveket mind magok, mind mások által az épületben, erre szánt helyeken óvatossággal mellett a rendszabályok értelmében használják és használtassák, kivéven ha netalán a kikölesöznést tiltó 1836-i országgyűlési határozat megmásíttatnék, a szükségesnek talált kikölesöznés bizonyos feltételek mellett kiterjesztetvén, törvény által is megengedtetnék; mely esetben azonban egy irnokkal többet kellene a könyvtárhoz rendelni, mivel a könyvek kikölesöznése és visszavétele nagy pontosságot és nem kevesebb munkát igényel.

3) Hogy minél hasznosabbá tehessük, szükség, hogy a nagy, kivált tudós közönség számára naponként bizonyos órákban óvatossággal nyitassék meg olvasótereme. Minden lajstroma nyomassék ki. Ezen kívül adasanak ki Horvát István gazdag történeti, nyelvtani, s hazánk politikai állását illető adatai, ki kellene írni, tárgy és évröndbe sorozni a külföldi egy- és közeli munkákból mindazt, a mi nemzetünk és hazánk történetére vonatkozik. — Ki kellene szinte folytatólag ma-

gyar nyelven adni a muzeum actáit, és a többi osztályok lajstromát. Az eféle kiadásokra lehetne évenként 2000 forintot fordítani.

Mivel pedig könyvtárunk számos kettős, hármas sőt négyes példányokkal is bir, szükség, hogy a duplicatumokról s a t. a haza rendelkezze: mi, hogy a muzeum alaptőkéje szaporittassék, vagy nyilvános árveréssel, kézalatti eladással, kicseréléssel történhetik, vagy ha nemzet nagylelkű akar lenni, s kettős s t. példányu kincseit nem akarja kivitetni a külföldre, és kívánja a tudományokat nem csak öszpontosítani, hanem némileg az országban is kiterjeszteni, úgy ajándékozza el kettős s t. példányai egy részét az erdélyi muzeum s némely a hazában létező főiskolák közt közhasználatul. Ugyanezt lehetne tenni a kettős érmek, ásványok s egyéb a muzeumban nélkülözhető gyűjteményi tárgyakkal. Nagy haszon háromolnék ez által nem csak azon helyekre, hol az eféle fiók-muzeumok felállittatnának, de kivált ezek vidékére hasznos eredményök levén, főkép a tanuló ifjuságra. Vajmi könnyen történhetik, hogy ellenség, vagy más valamely viszontagság által a muzeum tárgyai csonkulást szenvedhetnek; mily nagy nyereség lesz e szerint a hazára s illetőleg a tudományokra nézve, ha azoknak legalább egy része, ha nem is a pesti muzeumban, de édes hazánk más környékein megmentethetik.

Tagadhatatlan egyébiránt, hogy a muzeumok emelik a tudományos mivelődést, s nagy hasznot hajtanak az azokat használóknak, minek világos példája Franciaország, Anglia, Belgium és Hollandia. Vegyük csak Némethont, hol alig van 4—5000 lelket számláló hely,

melyben ha nem is muzeum, de legalább nagy hasznú könyvtár létezik. A német birodalom legregényesebb s mondhatni pallérozottabb táján, a majnai Frankfurt körül, alig 200 □ mértföldnyi téren 21 különféle muzeumot találtam, névszerint Frankfurt, Mainz, Wiesbaden, Coblentz, Neuwied, Bonn, Cöln, Darmstadt, Mannheim, Heidelberg, Carlsruheban, s egyebütt alig néhány órányira egymástól.

Édes hazánk kivévén a magyar és erdélyi n. muzeumokat, a magyar akademia és egyetem, a selmeczi bányász-academia ásvány, minta és physikai gyűjteményét, az országban létező főbb iskolák némely könyvtárait, fájdalom, nyilvános gyűjtemények nagy hijával van. Nagy haszonra válnék e szerint széles hazánk több tájaira nemzeti muzeumunk némi kiterjesztése.

Bár ugyan, részint a könyvtári személyzet csekély száma miatt, részint mivel a könyvek nagy tömege még eddig lajstromozva nincs, rendes olvasó termemég nem áll nyitva, a lefolyt 1860i évben azonban az őri dolgozószobában egyes tudósok 1808 kéziratot és 3553 nyomtatványt használtak.

II-szor Kincstár.

Az alapító Széchényi grófon kívül ő cs. kir. Főherczegségét dicsőült Nádorunkat, fiát József s Albrecht ő Fenségét, Berényi Borbála grófnőt, Orczy József báró özvegyét, Batthyány Fülöp herczeget, Kubinyi Pétert, ittebei Kis Antalt, a Marczibányi családot, Beleznay János, Rhédey Lajos, Eszterházy János, Keglevich János

grófokat, Andrásy Lipót és József grófokat, Márffy Lipót, Laffert Vincze, Podmaniczky József bárókat, Eszterházy Pál herceget, Kunszt József kalocsai érseket s több adakozókat számlál, és részint ezek lelkes hazafi adományaiból, részint a Veszerle József, Jankovich Miklós és Kiss Ferencz megvett nagyobb s kisebb gyűjteményeiből, valamint a muzeum csekély pénzalapjához képest, némely kisebb szamu megvett ritkaságokból alakult.

Áll pedig jelenleg következő részekből:

1.) Az éremgyűjteményből, mely görög, római, magyar, erdélyi és vegyes gyűjteményre osztatik fel, s közel 90,000 darabot számlál. E közt azonban sok kettős sőt hármas s a t. példány is létezik: mely a hongyülés további rendelkezésétől függ.

2.) A kő-, bronz-, és vas-korszak régiségei gyűjteményéből, u. m. arany, ezüst ékszerekből, ércz-szobrok, házi istenek, egyházi és házi edények, csatok, tükrök, nyakékszerek, csengetyúk, lámpák, korsók s egyéb cserép, üvegedényekből.

3.) Kőszobrok gyűjteményéből, mely újabb és régiebb mell- s egész szobrokból, szoborcsoportozatokból, számra közel 70-ből áll.

4.) Az ó- és középkor emlékeiből, milyenek a korszokok, sirkövek, római oltárok, mértföldmutatók, stb. Ezen gyűjtemény bár egy az érdekesebbek közül n. muzeumunkban, s kirekesztőleg oly tárgyakat foglal magában, melyek széles szép hazánkban találat-

tak s a történetbuvárnak sok tekintetben, mint történeti kutfők, nagy felvilágosítást adhatnak, több 100 darabot tesz, melyek azonban nagy súlyuk miatt (némelyik 100 mázsánál is többet nyomván) a muzeum első emeletére nem vitethetvén, fájdalom, számos év óta, ugyszólván, használat nélkül előbb a régi muzeum udvarán, most pedig egy raktárban zárva hevernek.

Ezekre a muzeum igazgatójánál készen áll két tervrajz, melyek közül az olasz stílusban levő, mint a muzeumi épülethez illő, ha elfogadtatik, a még hátralevő kerti vasrácsossal együtt 42,000 ftba fogna kerülni.

E valódi tudományos kincset csak úgy lehetne célszerűleg használni, ha a muzeum külső udvara hátsó részén az olaszok példájára nyitott arkádok építtetnének, melyekbe célszerűleg elrendeztethetnének, s hogy a tudományos világ kellő hasznukat vehesse, szükség volna azokat könyomatokkal ellátva és szakértőleg kiadni.

5.) Közép- és újabbkori arany, ezüst s drágaságok gyűjteményéből, milyenek az ezüst edények, serlegek (ilyen mintegy 300 van gyűjteményünkben), kupák, poharak, egyházi edények, arany, ezüst s réz gyűrűk, melyek száma többre megy 700-nál, egyházi főszemélyek drága kövekkel kirakott keresztjei, női és férfi ruhához tartozó ékszerek, több elefántcsontbóli metszvények, kókuszából, gyöngyházból faragott ékszer- s pecsétgyűjtemény és több ritkaság.

6.) Fegyvertárból. Válogatott és számos magyar

történeti emlékekkel bir, több kardot, tört, puskát, pisztolyt, buzogányt s egyebet számlálván.

7.) Közép- és ujabbkori bútorok, melyben néhány érdekes történeti szekrény, ókori zongora, és becses asztalok léteznek.

Az ezen osztály körül teendők :

1.) Mi bővítését illeti, minden osztálya részint :

a.) Ugy szaporíttathatik, ha lelkes, kivált tehetős hazánkfiai, valamint eddig, ugy ezután is ritka érmekkel, s érczrégiségekkel, valamint szobrokkal és történeti bútorokkal, melyeknek birtokában vannak, több lelkes honpolgáraink példájára továbbá is nagylelkűen gazdagítják. Részint :

b) Mi magyarok panaszkodunk, hogy régiségeink nincsenek a hajdanból; holott egy europai nemzetnek sincs oly dicső multja, mint épen a magyarnak. Ha azt akarjuk, hogy emlékeink legyenek a hajdanból, nagy embereinket és hazánk térein hajdan lakott népeket kell sirjaikból, hogy ugy mondjam, föltámasztanunk.

A görög és római öltözetek, fegyvereket, edényeket és ékszereket iróink előadása után képzelni sem lehetne, ha Pompeji s Herculanium a Vezuv hamvaiból fel nem ásattak volna.

Napjainkban a régiség-tudomány, épen ásatások roppant eredményei után, csaknem mindenütt nemzeti irányban kezd fejledezni, a görög és római világ csudáloinak száma mindinkább kevesbedik; az vonzó immár

mindenütt és érdekes, a mi hazai, s mit a görögök és rómaiak mint rájok nézve idegent megvetőleg barbár népeknek tulajdonítottak.

A kő- s rézkori hazai sirhalmok szerkezete, az azokban lelt égett vagy égetlen tetemek, és a halottak mellé tétetni szokott fegyverek, eszközök és edények vizsgálása kivált Dán-országban nagy tudományavatótsággal folytatattatik.*)

Ennek példájára felakarván némely tudomány-barátok és szenvedélyes régiségbúvarok ókori emlékeinket eleveníteni, Batthyány Fülöp hg lelkes hazánkfia engedelmeiből Érd határában levő 120ra menő ugynevezett kúnhalmokat, melyek mind meg annyi sírok, Érdy János nemzeti muzeumunk érdekében, szép történeti emlékeket fedezett fel.

Ugyanezt kellene tenni a hazaszerte találtató sir-emlékekkel: azonban erre egyes vállalkozók tehetetlenek, s ezt csak a haza mozdíthatja czélszerűleg ugy elő, ha teszem az évenként a nemzeti muzeum kincstára szaporítására 2000 forintot fordít, megengedvén, hogy ennek egy része évenként adandó alkalmal a földből kiásandó emlékek megszerzésére fordíttassék.

Hogy azonban a még földben heverő régi emlékek, tudatlanok általi kutatásukkor el ne romboltassa-

*) Worsae, Dänemarks Vorzeit durch Alterthümer und Grabhügel beleuchtet. — Kopenhagen, 1844. 8. munkájában érdekesen íratik le.

nak, úgy szólván vandál kézre ne jussanak, törvény által ki kellene jelenteni, hogy a hon minden polgára az ókori maradványok iránt nagyobb kegyelettel viseltessék, senki semmit el ne rontson, hanem azt, mit talál, vagy ingyen, vagy pedig becsár mellett a n. muzeum birtokába engedje által.*)

A külföld e tekintetben már nagyon előre ment s muzeumai teméntelen őskori nagybecsű maradványokban gazdagok.

A magyar orvosok és természetvizsgálók vándor-gyülekezete, felvevén körébe az archaeológiát is, mult 1847-ik évi aug. 11-ik—17-én Sopronban tartatott nagygyűlésén a honi régiségek megőrzése tárgyában következő határozatot hozott.

„Hogy minden akár ős, akár a középkorból Magyarországbán felfedezett régiségek és mű-emlékek az archaeologia és illetőleg történettan számára megőriztessenek, és semmi szín alatt az országból ki ne vitessenek, sőt a nagyobbyszerű emlékek, milyenek például: a régi egyházak és várak, egyéb középületek vagy sirboltok, részint fentartassanak, részint, hogy az idő viszontagságainak

*) A dán-országi sirok fürkészése, s tudományos ásatása nem került el Fridrik Ferencz meklenburgi nagyherczeg figyelmét, ki 1804-ben két rendeletet, 1836-ban ismét más kettőt bocsátott közre az iránt, hogy a tudományra nézve oly nagy érdekű pogány sirokat senki el ne rombolja, es szét ne hányassa, azoknak hol és milyen állapotban létét, úgy szinte mennyiségét mindenki feljelentse. A kutatások szakértők által felügyelet alatt törvényt, dus és gazdag eredményre vezettek,

kitéve végromlásra ne jussanak, a közgyűlés azon gondos ohajtását fejezi ki, hogy ns. Sopronvármegyét oly végből kérésse meg, miszerint ez lenne szives az ország minden megyéit, sz. királyi városait, nem különben püspököket és más egyházi főnököket felszólítani, hogy azok részint birtokaikban létező egyházak és várak, ugy szinte egyéb régiségek fentartására terjeszszék ki figyelmüket, részint országgyűlésre küldendő követeiket oly törvény alkotására utasítsák, hogy minden a föld gyomrából napfényre kerülendő régi maradványok és kincsek belső becsök megváltása mellett a m. nemzeti muzeum számára hivatalosan megszereztesse nek.

Egyébiránt a gyűlés kíváncsnak látja Visegrad várát, királyaink egykoron fénylakát, valamint egyéb a magyarok történeti korszakában jeles épületeket, a Rajna melletti várak példájára, nemcsak a végenyészettől megóvni, de azokra némi gondot is fordítani, mely hazafiui ohajtását, hogy országgyűlési követei által pártolni sziveskedjék, ezennel alázatosan megkéri.“

A magyar tudományos akademia mult évi nagygyűlésében egy állandó archaeologiai bizottmányt kebléből választván, azt arra bizta meg, hogy az országban levő régi emlékeket részint fentartsa, részint pedig a n. muzeum számára megszerezze.

2.) Hogy a kincstári osztály minél jobban biztosít

tassék veszély és károsodás ellen, szükség mindenek előtt, hogy lehetőségig minden tárgyai üveg alatt zárva tartassanak. Egyébiránt ne legyen szabad semmit az osztályból az épületen kívül kikölcsönözni. A leltárak szakértők által időről-időre vizsgáltassanak meg, s tudósítás adassék az ország rendeinek; a kettős hármassb. példányokra nézve történhetik az, mi a könyvtárnál javaltatik.

3.) Hogy a tudományos világ és hazánk számára minél virágzóbbá s hasznosabbá tehessük, szükség, hogy ezen szakban, bizonyos napokon kinyittatván, az ör vagy segédör jelen legyenek, s a kérdezősködő tudomány-barátoknak felvilágosítást adjanak. Az egész osztály lajstromai, még pedig instructiv, nem csupán pusztá catalogok, melyek a behozandó házi rend mellett használ-tathatnak, ábrákkal ellátva napfényt érjenek.

4.) A szobor-gyűjtemény, valamint netalán egyéb művészeti becsű tárgyak, legnagyobb óvatosság mellett helyben az azt kívánók által lemásoltathassanak.

III-szor Természetiek és kéz-műtaniak osztálya.

A) Állat-gyűjtemény.

a) *A felsőbb rendű vagy gerinczes állatok.*

1. Emlősök. Ezen 500 darabot fölülhaladó osztály kivált a nagyobb állatokra nézve igen hiányos;

minek legfőbb oka az, hogy nemzeti muzeumunknak eddig nem volt rendes kitömjöje. A kisebb emlősök legnagyobb részt néhai Petényi Salomon muzeumi ör szorgalma által szereztettek; azonban Ocskay Ferencz, báró Rainer György, Rokosz István, Xántus János és többen szives adományaikkal bővíték e gyűjteményt.

Ezen gyűjteménynyel szoros összeköttetésben van egy csontváz-gyűjtemény, mely jelenleg 100 darabnál többet számlál. Ezt kiváltkép szükséges folytatni, mivel a most élő állatok csontvázai összehasonlítása nélkül az özönviz előttieket, melyek hazánkban oly nagy számmal találhatunk, igen bajos meghatározni.

2.) Madarak. Ezen 3300 példányból álló gyűjtemény, mint muzeumunk egyik disze, nagyrészt lételet s elrendezését Petényi Salamonnak, ki azon kívül, hogy saját gyűjteményét eredetileg egészen intézetünknek ajándékozta, köszönhető; az újabb szerzemények célszerű elrendezése Frivaldszky János jelenleg működő ör érdeme levén, a ki évenként tenni szokott utazásaiban ezen osztályt is szaporítja. Ezeken kívül gazdagíták ezt István főherczeg, Földváry Miklós, b. Ocskay Ferencz, Rokosz István, Hermann Károly orvos, Rainer György nagybecsü karpátvidéki, Xántus János amerikai, Döry Lajos, Almay Rudolf, b. Sina Simon, Aebli Adolf stb. számos példányokkal.

Ehez tartozik még egy 3000 darabból álló tojás-gyűjtemény is, mely kivéven némely egyes adakozókat, nagyrészt Kubinyi Ágoston muzeumi igazgató, és néhai Petényi Salomon ör által szereztetett.

3.) Hüllők (amphibia) gyűjteménye. Ezen 300 példányt számláló gyűjteményben a hazánkban találtató fajok nagyrészt megvannak, a külföldiekre nézve pedig, kivált a washingtoni Smithsonian Institution, és néhai dr. Dolleschall Lajos volt jávai katonaorvos által szaporított.

4.) Halak gyűjteménye. Részint mivel csak a múlt évben kapott a muzeum rendes kitömőt, részint a muzeum szűk pénztára miatt még tökéletlen. Csak igen kevés édesvizi és még kevesebb tengeri halaknak, melyeket több év előtt Jány Fiumében szerzett, birtokában van intézetünk. Ennek bővítése kivált a magyar ichtiologiára nézve felette szükséges.

b) Alsóbb rendű vagy gerincztelen állatok.

1) A rovargyűjtemény, mely 30,000 példányt számlál, áll a Dahl-, Ochsenheimer- és Treitschke-féle megvett ritka gyűjteményekből s azon szaporodásból, melyet néhai Szadler József ör Frivaldszky Imre nyugalmazott és Frivaldszky János jelenlegi ör eszközöltek. Ezeken kívül szaporított Duka Tivadar ind-angol orvosi szolgálatban levő hazánkfia és Dolleschall Lajos által. A veszedelmes vízaradáskor azonban ezen gyűjtemény is sokat szenvedett.

Bővítését ekép lehetne legcélszerűbben eszközölni :

a) A magyar fajokat olyformán lehetne legkönnyebben megszerezni, ha a n. muzeum részéről ezek szerzésére időről időre értelmes egyének küldetnének

ki hazánk több vidékét beutazandók, s a létező hiányokat kipótolandók, mire azonban az e célra az örnek évenként eddig adott 84 ftnyi utazási átalány nem elégséges.

Egyébiránt megkerestethetnek a magyar rovarászok (Entomologi), sziveskednének az újabb honi felfedezésekből n. muzeumunkat gyarapítani.

A Magyarországon kívüli fajok pedig úgy szaporíthatnának, ha a magyar számos kettőspéldányokkal kicseréltetnének, mire a külföldi rovarászok nagy hajlamot mutatnak. Részint, ha külföldi ritkaságokra időről időre a nemzeti muzeum pénzalapjából valami fordíttatnék.

2) Csigák és kagylók gyűjteménye, mely 40,000 darabot számlál. Felosztatik ez tengeri és édesvizi csigákra, ide értve a földi csigákat is.

Ez a gróf Brunszvikféle gyűjteménynyel, valamint b. Sina Simon, Xántus János és Pius Titius tábori lelkes által ajándékozott számos példányokkal, valamint Mikecz Andrástól megvett gyűjteménynyel szaporodott. Ez azonban még sok tekintetben hiányos lévén ennek minden fajokkali bővítése kiváltkép szükséges, részint alapos oktatás végett, részint pedig azért, mivel csak ezek segítségével lehet az édes hazánkban is található özönviz előtti számtalan csigákat megkülönböztetni.

Az édesvizi és földi csigák gyűjteménye, kivált a Parreisztól vett példányokból, Schmidt laibachi kereskedő ajándokából, s a nemzeti muzeum tisztviselői szerzeményeiből állott össze.

Ennek bővítése szinte igen szükséges levén, az, részint ajándokokkal és utazás által, részint készpénzen vétellel történhetik.

Az alsóbb rendű számlálhatatlan állatok, p. o. sugárállatok (Radiata), bomlaszok és habarczok (Zoophyta) férgek közül n. muzeumunk csak keveset bir. Ezek megszerzése kivált a tudomány kiegészítése és részint orvosi, részint gazdasági tekintetben, szinte szükséges; mi vagy vételek, vagy a muzeumi tisztviselők részéről gyűjtés által történhetik. S itt kivált szükség volna a belféreg megszerzésére is kiterjeszkedni.

Ezen osztályt eddig kivált Frivaldszky János, Chyzer Kornél és Pius Titus szaporították.

Itt megemlítendőnek vélem, hogy a bécsi cs. kir. állattani intézet bővítésére évenként 7000 ft fordítatik.

B) Növény-gyűjtemény.

Ezt méltán gazdagnak lehet mondani, mert áll :

A Szadler ör által szerzett, s tőle vett Kitaibel, Lumniczer, Wolny, Vierzbiczky növénytárából; ezeken kívül Noé fumei, Heuffel felső-magyarországi, és Rochel bánáti, valamint Reichenbach német birodalmi virányából. Bővíték pedig ezt ajándékokkal: Haynald Lajos erdélyi püspök, Albach Szaniszló ferenczrendi áldozár, és Kovács Gyula muzeumi ör s többen.

Ide tartozik még egy faismertető, valamint egy viaszból készült gomba-, és egy még igen tökéletlen maggyűjtemény.

Szaporították ezt kivált az újabb időkben Fehér Miklós, ki az 1856-i párisi kiállitásból 303 darabból álló ausztráliai simított fagyűjteményt és szinte több ausztráliai növényt ajándékozott, valamint a nem. muzeumban több izben tartott terménykiállításokat rendező bizottmány számos magokkal.

Mi ezen igen fontos s az emberiségre nézve kivált-kép nagy hasznú gyűjtemény bővítését illeti, itt főte-kintettel kell lenni kivált a magyar növényekre, hogy minél tökéletesebb magyar Flórát lehessen készíteni. Bár ugyan erre igen bő és gazdag adatokkal bir Kovács Gyula örünk, s remélhető, hogy tőle nemsokára egy tö-kéletesb magyar Flórát birhatunk, azonban mégis igen szükséges volna a hazai fűvészeket felszólítani, igye-keznének beküldeni az egyes helyek s megyék növé-nyeit, melyeknek birtokába jutván n. muzeumunk, tete-mes nagy nyereségben részesülhetne, s csak így lehetne tökéletes magyar Flórát és illetőleg növénygeographiát kiadni.

Szükség e szerint ezen gyűjteményeket is, de kivált a maggyűjteményt részint utazások, részint vételek által bővíteni.

A növények kettős, hármás sat. példányaiból szük-ség lesz felállításukkor arra is tekinteni, hogy a tudomá-nyosan rendezett nagy gyűjteményen kívül egy orvosi, kézműtani, gazdasági, s óvás tekintetéből még külön mérges növények gyűjteménye állittassék fel.

C) Ásvány-gyűjtemény.

Feloszlik ez 1.) a tulajdonképeni ásványgyűjteményre, melyet a dicsőült Nádor és István főherczegeken kívül kivált gr. Szapáry Péter, Kubinyi Péter, Szajbély kamarai tisztt, Kubinyi Ferencz, Zipser tanár, Lipold keszthelyi archon, Gyuresák ezredes, b. Ranzonnet, néhai gr. Brunszvik József országbirája örökösei Forray és Chotek grófnők, a volt iparegylet, a természettudományi társulat és számtalanok ajándokaikkal bővítettek, ezenkívül a Schuster, b. Podmaniczky, Mikecz és Pecz gyűjteményéből, valamint némely ásványkereskedőktől több jeles példányok vétettek meg. Ide járulván a Kovács Gyula ör által kirándulásaiban gyűjtött és szerzett számos példányok.

Számra több példánya van 16,000 darabnál, melyek között, ha rendesen fel fog állittatni, sok kettős, hármas s a t. példány is maradand, melyekből külön használat végett lehet még egy kézműtani, gazdaszáti, orvosi s a t. kisebb gyűjteményt felállítani.

Ide tartozik a magyarországi kőszéngyűjtemény is, mindazon sziklanemekkel, melyekben kőszén fordul elő.

2-or.) A földismeí (geognostica) gyűjteményre, mely azonban többet számlál jelenleg 10,000 darabnál, s kivált Jónás volt ör, Kubinyi Ferencz, Zipser tanár, Szajbély Lipót a bécsi birodalmi földtani intézet, de főképen a magyar földtani társulat szíveességének köszönhető.

3-or.) Kövületek gyűjteményére; mely jelenleg többet bir 8000 számnál, s bővítettett kivált István főherczeg, Gyurcsák ezredes, Partsch, b. Oesckay, Kubinyi Ferencz, b. Ransonnet, gr. Kornis Károly és Ebeczky Emil gyűjtők és ajándékozók ugyszinte a bécsi birodalmi földtani intézet által, s folyvást nagy mennyiséggel a magyar földtani társulat részéről szaporittatik.

A kövületek a legközelebbi években nagy pontossággal vizsgáltatnak és gyűjtetnek, minekutána ezek tudása kivált a földismére nagyhasznú.

Ide tartozik még az özönviz előtti őslénytani (palaontologiai) vagyis őscsontok gyűjteménye, nemcsak mennyiségre több 100 darabot számlálván, hanem ritkaságaira nézve is, de főkép a mennyiben majd minden, mi benne látható, Magyarországon találtatott, felette érdekes.

E gyűjtemény egész sereg ajándékozókat számlál; első kezdője ugy szólván alapítója, Rainer főherczeg volt, ki Magyarország alsó vidékeinek 1811-ben történt beutazása alkalmával Szolnokról egy egész szekérel elefánt- s egyéb őszállatcsontokat küldött intézetünknek. Számos más ajándékozóin kívül kiváltkép említendők: Hontmegyei régiségeket és ritkaságokat gyűjtő társulat, Agnelli Ferencz gyógyszerész, Ebeczky Emil Kubinyi Ferencz, Kovács Gyula és mások.

Muzeumunknak érdekében áll ezen gyűjteményt bőviteni, s így szükség volna a vasutak körül, a Tisza szabályozása, csatornák ásása s egyéb közmunkáknál foglaltoskodóknak meghagyni, hogy minden eddig talált és ez-

után találandó ösállati maradványokat nemzeti muzeumunknak küldjék be.

D.) Kézműtani gyűjtemény.

Áll a sajátlagos kézműtani s gép- és mintagyűjteményből.

A kézműtani mintegy 500 honi többnyire ajándokokból szerkezett és 20,000 darabnál többre menő Kees gyűjteményét teszi; ez azonban még czélszerűbb és rendszeresített felállítást kíván.

Mi a honi gyűjtemény bővítését illeti, ez legczélszerűbben történhetik úgy, ha a gyártulajdonosok és iparüzők, felszólíttatnak, hogy készítményeikből példányokkal vagy legalább ezek mintáival e szakot bővíteni ne sajnálják. Mi pedig a Kees általános gyűjteményét illeti; ebben a létező hiányokat, melyek újabb felfedezések által történtek, kész pénzen történendő vétel által lehet kipótolni.

Sokkal nehezebb a gépek és minták gyűjteményét szaporítani, részint mivel ezekre czélszerű és nagyobb hely, részint pedig megszerzésükre több költség kívántatik.

Mi a természet- és műtani osztálynak 1ör) bővítését s minél tökéletesbre vitelét illeti, az ez iránti véleményemet illető helyeken röviden megemlítém; azonban szükségesnek tartom még itt kiváltkép ajánlani.

a.) Vétessék meg Frivaldszky Imre nyug. muzeumi örnek gazdag rovar-, csiga- s hüllő-gyűjteménye.

b.) Hagyassék meg törvény által a bányahivataloknak, hogy az új ásvány-képletekből n. muzeumunk számára időről időre példányokat küldjenek be.

c.) Tétessenek a muzeum költségén a természettudomány három országa érdekében utazások s kutatások, valamint a muzeum számára gyűjtések.

Ezen osztály bővítésére legalább 3000 forintot lehetne évenként szánni, egy részét utazásokra fordítván.

2or) Mi kezelését s veszélytőli megmentését s 3or) minél hasznosabbá tételét illeti, ez csak úgy történhetik meg, ha eddigi három tisztviselőjén kitömőjén és 2 szolgáin felül személyzete még egy örseggéddel és 1 őrnökkel szaporittatik.

Egy különös és czélszerűleg rendezett teremben az illető tisztviselők szakaik szerint bizonyos órákban szabad gyakorlati tudományos előadásokat fognak tartani. Ezen felül pedig ugyanitt a buvárkodó természetvizsgálók a gyűjtemények tárgyait felvigyázat mellett szabadon használhatják.

Kivánatos volna, ha ezen osztály, melynek tisztviselői újabb könyvek hiánya miatt a természetiek meghatározásánál gyakran megakadnak, e szakba vágó új munkákkal bővítették.

IV.) Képtári osztály.

Felosztatik 1ör) a Pyrker János László egri atyáérsek által nagylelkűen ajándékozott 192 darab olajfestményből álló becses gyűjteményre; — 2or) egy általános képtárra, mely az alapító gr. Széchényi Ferencz több képein kívül a Jankovich Miklóstól vett festményekkel, néhai gr. Andrássy Károly, özvegy gr. Bánffy Dénesné, Ormós Zsigmond s több lelkes hazafiak ajándokaival szaporodott, s ha a művészeti becsnélkülieket kiveszem mintegy 200 darab képet számlál.

3.) A Józsefnádor nemzeti képcsarnok, mely a dicsőült nádor 50 éves hivatala viselése nagy emlékére egy különös társulat által alapított, s célja ezen alosztályba, a már eddig is közel 20,000 forintot tevő s még ezután is szaporítandó alappénzéből a magyar festészetet emelve és előmozdítva, erejéhez képest a régi és most élő magyar művészek jelesebb festményeit megszerezni. E gyűjtemény eddig 123 darab művet számlál. Szaporíták ezt a a képcsarnoki egyleten kívül a magyar műegylet, hg. Eszterházy Pál, Brocky Károly s többen.

Mi ezen gyűjtemény bővítését és szaporítását illeti az legczélszerűbben történhetik, ha valamint eddig, ugy ezután is kivált gazdagabb hazánkfiak, több becses festmények birtokában levén, a dicsőült Pyrker atyáérsek példáját követve, szives adományaikat a nemzetnek felajánlanák; ezenkívül pedig szaporítására évenként 1000 forint fordíttatnék.

A veszély és károsodástól szinte úgy lehet csak megőrizni, ha a festmények jó örökös alatt tartatnak, s az épületből semmi ki nem adatik. A mi használatát illeti, ez jelenleg úgy történik, hogy egy külön terem-ben szokott óvatosság mellett a képek lemásoltathatnak.

S íme ez a magyar nemzeti muzeumnak jelen állapota. Hasznát, szükségét azt hiszem, ki legkevésbé is feltudja rendeltetését fogni, senki sincsen ki kétlené; szükség e szerint, hogy azt jövődöre is úgy biztosítsuk hogy ne kényteleníttessék tespedni.

Mindesetre pedig tisztviselőit és egész személyzetét tegyük oly helyzetbe, hogy csekély fizetése mellett ne kényteleníttessék más kenyéradó hivatalokat is viselni; fizessük illően, így aztán megkivánhatjuk, hogy kirekesztőleg csak az intézetnek éljen.

A mi a n. muzeumi pénzalap kezelését illeti, ez a nmu. magyar kir. helytartótanács felügyelete mellett az országospénztár által történik.

A főbbiek nyomán következő kiadásai volnának a n. muzeumnak hogy ez czélszerűen elrendeztetvén a nemzethez illőbb állapotra emeltethessék:

A.) Egyszerre mindenkorra kívántatnék.

- 1.) A gyűjteményi termek még hátralevő
butorzására 50,000 ft.

- 2.) A muzeumi kert még hátralevő vasrá-
csozatára és a hátulsó oldalon épi-
tendő arkádokra az igazgatóságnál
levő terv szerint 42,000 ft,
 - 3.) Az épületben levő fölépcső körül ké-
szítendő kartámaszokra 2,000 ft.
 - 4.) Az épületbeni hátulsó lépcső körül ké-
szítendő kartámaszokra 1,000 ft.
 - 5.) A fölépcsőzet két oldalán kiálló falára
(podesta) felállítandó két kandeláber-
ra 1000 ft, vagy a mi ennél czélsze-
rűbb volna 2 kőszoborra 5,000 ft,
-
- Összesen: 100,000 ft.

B.) Évenkénti kiadások.

	Ft.
1.) A szaporítandó személyzetnek rendes fizetése	23,050
2.) A 17 hivatalnok és 10 szolga failletéke 101 öl 15 ftjával	1,515
3.) Szálláspénz 8 hivatalnok és 2 szolga szá- mára, kiknek az épületben nem jut szállás	2,240
4.) Fa a dolgozó szobák, az olvasó- és má- solóterem, őrház stb. számára	690
5.) Az épület fentartására	3,000
6.) A könyvtár bővítésére	4,000
7.) Könyvkötésre	1,000
8.) Munkák és katalogok kiadására	2,000
9.) A régiségosztály bővítésére és kutatásokra	2,000
10.) A természetosztály bővítésére és gyűj- tésekre	3,000

11.) A képtár bővítésére	1,000
12.) Kézipénztár, mely az igazgató által kezeltetik, kisebb költségekre u. m. butor- igazitásokra, írószerekre, az épület tisztántartására, levelezésre, fuvarbérre stb.	2,000
13.) Világítási költségekre	800
14.) Kéményseprési költségekre	200
15.) Éji őrségre	300
16.) Közzszemléleti napokon a gyűjteményi termeket őrző 8 hadastyán 10 krnyi na- pipótléka	150
17.) A kert fentartására	300
18.) Utazásokra	1,000
Összesen:	48,240 ft.

P.B.

